

MARÓTYZ KATALIN:

Wéber Antal építésze

PhD értekezés tézisei

2007

BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék
Témavezető: Dr. Krähling János

A kutatás aktualitása

A XIX. század építészetének megítélése folyamatosan változik: a korábbi elítélő hangnemet fokozatosan az elismerés váltja fel immár nemcsak az építészettörténészek, hanem a nagyközönség körében is. A szakirodalom már régóta foglalkozik behatóan a korszakkal és napjainkban egyre több, a historizmus stílusáramlatait követő építész monográfiája jelenik meg szép kiállítású könyvek formájában is a tudományos közleményeken túl. A magyar historizmus építészetét összefoglaló legújabb munka (Merényi Ferenc, Déry Attila: Magyar építészet 1867-1945. Urbino, Budapest, 2000.) Wéber Antalt (1823-1889) az eklektika első nemzedékének Ybl utáni legjelentősebb alakjaként mutatja be, építészetét nem értékeli részleteiben. A magyar építészettörténettel foglalkozó, összefoglaló könyvben (Magyarország építészetének története. szerk: Sisa József Dora Wiebenson, Vince, Budapest, 1998.) Sisa József is csak röviden említi Wébert a romantikus építészet néhány emléke kapcsán, illetve mint a historizmus idősebb képviselőjét, a Sugárút kiépítésével kapcsolatban. Wéber Antal egyes épületeivel a kortárs építészettörténeti szakirodalom részletesebben foglalkozik, az általa tervezett bérházakkal és kastélyokkal kapcsolatban részletesebb értékelésekkel találkozhatunk. Hasonló a helyzet a XX. század második felének szakirodalmában: az egyes épülettípusokat feldolgozó munkák bővebben szólnak munkásságának kiemelkedő alkotásairól, de az összefoglaló művekben csak néhány félmondatot szántak bemutatására. Életművének máig legrészletesebb ismertetésére Ybl Ervin vállalkozott 1957-ben megjelent folyóiratcikkében. (Ybl Ervin: Wéber Antal. In: Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények. 1957.) Kutatásának alapját a XIX. század végén megjelent publikációk, a Fővárosi Tanács irat- és tervanyagának és a Magyar Országos Levéltár Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumi iratai képezték. Áttekintve a szakirodalmat feltűnő, hogy az összefoglaló munkák a legmagasabb elismeréssel beszélnek Wéber Antal építészeti munkásságáról, azonban ennek részletesebb feldolgozására lassan fél évszázada került sor utoljára, egy kismonográfia keretein belül. A korszak kutatásával kapcsolatos szemléletváltás, a kutatási módszerek bővülése és természetesen Wéber Antal életművének értéke indokolta, hogy egy alapos monografikus kutatás tárgya legyen a téma. A kutatás célja volt Wéber építészeti munkáinak széles körét feltárni, az építéssel kapcsolatos adatokat összegyűjteni, majd ezek alapján az életművet elemezni.

A kutatás előzményei, forrásai és módszere

Wéber Antal életrajzának feltárásakor jelen kutatás elsősorban az építészti működésének jubileumára, az Építési Ipar című folyóiratban megjelent cikkeire, illetve nekrológiáira támaszkodott. A XX. század elején már némi távolságtartással írtak Wéber Antalról. Jakabffy Ferenc cikke – ami az Építő Művészetben jelent meg 1907-ben – azért is érdekes, mert Ybl Miklós munkatársaként a korszak építészeti világának szemtanúja volt, Fábíán Gáspár 1937-ben már *„egy elfelejtett nagy magyar építőművészlől”* írt.

A korabeli szakirodalomban rendszeresen közölték a jelentősebb épületek leírását, alkalmanként alaprajzokkal, homlokzatokkal és metszetekkel, illetve a nagyközönségnek szóló hetilapokban is ismertettek néhány nagyszabású épületet, elsősorban kastélyokat, szép illusztrációkkal kísérve. A kisebb munkákról az Építési Iparban és a Bauzeitungban hetente megjelenő – az aktuálisan engedélyezett terveket felsoroló – lista adott híradást. Ebben a rovatban a Városi Tanácshoz benyújtott tervek engedélyeiről volt szó, az innen, mint másodfokú hatósághoz – a Fővárosi Közmunkák Tanácsához *„áttétetett”* tervek sorsáról a Tanács jegyzőkönyveiből lehetett tájékozódni. A jelenleg fellelhető tervtári anyag – Wéber építészetének tekintetében – meglehetősen hézagos. A vidéki levéltárakban és a Magyar Országos Levéltárban nem bukkantak fel tervek. Wéber fővárosi munkásságának első idejéből – az 1860-as évekből – az Építési Bizottmány anyagaiban csak néhány tervlap és néhány irat maradt meg. Az Építési Bizottmány működése utáni időszakban az engedélyezendő terveket a városi tanácshoz kellett benyújtani, ezek a tervek ma a Fővárosi Önkormányzat Központi Mérnöki és Nyilvántartó Iroda Tervtárában vannak. Itt a jelenlegi helyrajzi számok szerinti keresés csak részleges eredményre vezetett, a tervanyagról nem áll rendelkezésre mutató, úgy tűnik sok terv kallódott el. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának tervanyaga alig 200, elsősorban közművesítéssel kapcsolatos tételt tartalmaz, szerencsére a jegyzőkönyvek teljesekek, ami az épületek datálásában további pontosításokat tett lehetővé.

Mint a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium építésze, Wéber Antal számos vidéki és fővárosi oktatási épületet tervezett. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium levéltári anyaga a II. világháborúban és 1956-ban is jelentős károkat szenvedett, a XIX. század végéről csak az éves költségvetések és ezek indoklása áll rendelkezésre, a vidéki iskolák katalógusának összeállításakor elsősorban Ybl Ervin kutatására lehetett

támaszkodni, ő még tanulmányozhatta a később elpusztult anyagokat. A terveket az építkezés után visszajutatták a Minisztériumnak, az illetékes levéltárakban legfeljebb a visszaküldés tényére lehetett adatot találni. A Tudományegyetem néhány fővárosi és vidéki épületét az 1882-es berlini egészség- és mentésügyi kiállítás alkalmából, majd a századfordulón publikálták, ezek műszaki tervei innen ismertek.

A XIX. századi fényképészet fennmaradt archív felvételei segítettek néhány már elpusztult épület építészeti azonosításában, a ma álló épületek esetében bizonyítható volt néhány átépítés ténye. A XX. századi átalakításokról részben a Budapesti Múemlék Felügyelőség anyagai tájékoztatnak. A Fővárosi Levéltárban kutatható anyagban található felmérési tervek segítséget nyújtottak abban is, hogy a ma nem bejárható épületek belső elrendezéséről tájékozódni lehessen.

A fennmaradt tervanyag tekintetében ugyan szomorú a kép, de maguk az épületek szerencsésen megmaradtak és a stílusvizsgálat tekintetében fontos homlokzataik és belső reprezentatívabb térsoraik nem szenvedtek el sok átalakítást, így a kutatás egyik elsődleges forrásaként szolgálhattak. Azonosításuk a korabeli adatok alapján a fővárosi épületek esetében egyszerű volt, a vidéki városokban sem jelentett különösebb nehézséget. A fizikai valójában létező épített örökségre való erős támaszkodást indokolta az is, hogy az akár létező tervek sem feltétlenül részletgazdagok, illetve egy megrajzolt terv és a megvalósult építészeti forma között a XIX. században sem volt egy-egyértelmű megfeleltethetőség, az esetleges kivitelezés közbeni változtatásokon kívül nagyon jelentős volt a helyszíni építészeti művezetés szerepe.

A könyvtári és levéltári adatgyűjtés mellett megtörtént az épületek helyszíni bejárása és a művekről fotódokumentáció készült, ami alapjául szolgált a részletesebb elemzésnek.

A kutatás elsősorban Wéber Antal építészetének feldolgozását tűzte ki céljául. Az adatok összegyűjtésén túl a disszertáció a stílus vizsgálatára tesz kísérletet. Az elemzés eredményeit összefoglalva lehetőség volt az egyes épületek, épülettípusok és az életmű szakaszainak stílusvizsgálatára. Az építészeti romantika után következő neoreneszánsz stílus a XIX. század második felében a historizmus uralkodó áramlata volt, vidéki nagyvárosaink némelyike és Budapest Belvárosa ennek az időszaknak köszönheti egységes képét. A stílust a disszertáció az egyes épületek kompozíciójától a részletképzésig a reneszánsz előképek szempontjából vizsgálja.

Az adatgyűjtés és az elemzés után kimondható, hogy Wéber Antal a XIX. század második felének kiemelkedő mestere volt, aki az építészeti közélet alakításával és a városszabályozásban való részvételével is maradandót alkotott.

Wéber Antal rövid életrajza

Wéber Antal 1823. október 9-én látta meg a napvilágot Pesten Wéber József bádogosmester fiaként. A piaristákhoz járt elemi iskolába, majd 1835-től a városi rajziskolát látogatta, ahol Landau tanár vezetése alatt tanult. 1839-ben Hild József mellé szegődött inasnak. Az ő ajánlására a bécsi Akademie für Bildende Künste építészeti osztályára felvették próbaképpen „frequentans”-nak, majd decembertől rendes hallgatónak és két évre ösztöndíjat is nyert, itt Pietro Nobile tanítványaként képezte magát. 1845-ben a rendes három osztályt elvégezve kilépett és tanulmányait 1846 júliusáig a Polytechnikumon folytatta, ahol matematikát hallgatott. 1847. május 14-én benyújtotta mesterfelvételi kérelmét a pesti építő-céhhez, de azt szeptember 15-én elutasították. Életútja a képzettség tekintetében is párhuzamosan futott sokkal ismertebb pályatársával, Ybl Miklóssal. 1848-ban közhonvédnak állt a Zrínyi-zászlóaljba és harcolt a szabadságharcban. A forradalom leverése után bujdokolni kényszerült, majd tanítással kereste kenyerét. Ő oktatta rajza és építészetre gróf Szapáry Gyula későbbi pénzügyminisztert is. 1853-ban feleségül vette a nála három évvel fiatalabb Lotz Erzsébet Paulinát, Lotz Károly testvérét.

Aktív közéleti tevékenységet fejtett ki, alapítója és haláláig választmányi tagja volt a Magyar Mérnök- és Építészegyletnek. 1873-tól a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja, az úgynevezett hetes albizottság elnöke volt 1875-től 1885-ig.

Építészeti működésének elismeréseként az 1878-as Párizsi világiállításon megépült épületéért a francia kormány a becsületrend lovagkeresztjével tüntette ki.

Jelentős számú fővárosi magánépítkezést követően Kolbenheyer Ferenc halála után a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium építésze lett, ebben a minőségében befejezte Kolbenheyer terveit, több oktatási épületet tervezett vidékre és remekművekkel gazdagította a Tudományegyetemet.

Elismertségében szerepet játszhatott szilárd hozzáállása, hogy *„nem ült fel a divatos szélhámoskodás sikereinek, a pikáns izléstelenség és az olcsó*

költségvetés szatócs okoskodásával szemben az igazság talaján állt”, ahogy egy nekrológja jellemzi.

Építészeti működésének negyven éves jubileumát a szaktársak lelkesen megünnepelték. Az építésztársakkal jó kapcsolatokat ápolt, barátja volt Ybl Miklós, Feszli Frigyes és Szkalnitzky Antal. Pesti lakása az általa tervezett Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár házában, nyaralója a Zugligeti úton volt, Visegrádon villát és gyümölcsöst birtokolt. Életének utolsó éveiben sokat gyengélkedett, tüdő- és mellhártyagyulladás támadta meg, a halál 1889. augusztus 4.-én érte utol. A németvölgyi temetőben helyezték örök nyugalomra.

Wéber Antal építészeti alkotásai időrendben:

1846-48	Sváb-hegyi villa (Budapest) †
1851	Orczy Lőrincné gazdasági épületei (Gyöngyös) †
1852-58	Zichy-kastély (Nagyhörscökpuszta) †
1854	Szent Anna templom átépítése (Agárd)
1860-as évek	Esterházy-kastély átépítése (Galánta)
1860-as évek	Esterházy László kastélya (Sárosd)
1862-64	Erdődy-kastély (Vörösvár)
1869	Gschwindt Mihály bérházának átalakítása (Pest)
1869 körül	Széchenyi Ferenc bérháza (Budapest) †
1870	Bolza-sírkápolna (Szarvas)
1872	Placht János bérháza (Budapest)
1872-73	Bellevue nyaraló (Budapest) †
1872-73	Egyesült Bp.-i Főv.-i Takarékpénztár székháza (Budapest)
1872-73	Szegedi Kereskedelmi és Iparbank székháza (Szeged)
1872-73	Széchenyi Ferenc kastélya (Somogytarnóca)
1873	Hoffman Frigyes házának átalakítása (Budapest)
1874	Szerb Hitközség háza (Budapest)
1875-76	Fuchs Gusztáv bérháza (Budapest)
1875-76	Neuwelt-bérház (Budapest) †
1875-76	Ádám Károly palotája (Budapest)
1875-77	Halász Gedeon háza (Budapest)
1876	Széchenyi István szobrának talapzata (Budapest)
1876-77	Forgó István bérháza (Budapest)
1876-77	Frankl Jakab bérháza (Budapest)
1877	Erdődy István villája (Budapest)

1877	Neuschloss-pavilon (Párizs) †
1879	Loisch-ház átalakítása (Budapest) †
1879-81	Fiókszálogház (Budapest)
1880	Halácsy-ház (Budapest) †
1881-84	Magyar Királyi Elmebeteg Ápolda (Budapest)
1881-84	Tudományegyetem Orvoskar központi épület (Budapest)
1881-84	Tudományegyetem Mosó- és főzőkonyha (Budapest)
1882-84	Tudományegyetem II. sz. Belgyógy. Klinika (Budapest)
1882-84	Révai Ferenc villája (Budapest)
1882-83	Technológiai Múzeum (Budapest) †
1883	Tudományegyetem Múzeum körüli kerítés (Budapest)
1883	Tudományegyetem Puskin utcai kerítés (Budapest)
1883	Tudományegyetem Üllői úti kerítés (Budapest)
1883	Őrház (Budapest) †
1883-84	Állami Tanítóképezde (Győr)
1883-85	Tudományegyetem Állat és Ásványtani Intézet (Budapest)
1883-86	Tudományegyetem Természettani Intézet (Budapest)
1884	Tudományegyetem Hivatal és szolgálakások (Budapest) †
1884	Emeletráépítés (Budapest) †
1884	Tököly-alap házának átépítése (Budapest) †
1884-85	Állami Főgimnázium (Pancsova)
1884-85	Bábaképző Intézet (Pozsony)
1884-85	Római katolikus templom (Újszász)
1885	Neuschloss-pavilon (Budapest) †
1885	Támfal a ferencesek zárdájában (Budapest)
1885	Tudományegyetem Élettani Intézet toldaléka (Budapest)
1885	Vakok Intézetének átalakítása (Budapest) †
1886 előtt	Révay Ferenc kápolnája (Túrócszentmárton) †
1886	Állami Főreáliskola és Internátus (Déva)
1886	Katolikus főgimnázium (Zsolna)
1886	Sztojakovics-ház átalakítása (Budapest)
1886	Átalakítás a Belügyminisztérium épületében (Budapest)
1886-88	Tudományegyetem Központi Egyetem terve (Budapest)
1887-88	Állami Tanítóképezde (Csáktornya)
1887-89	Állami Polgári Iskola (Kapuvár)
1887	Rókus Kórház sebészet bővítése (Budapest)
1888	Állami Polgári Iskola (Miskolc)

A kutatás új eredményei – Tézisek

1. A kutatás pontosította és kiegészítette Wéber Antal építészeti munkásságának adattárát.

Korábban más alkotóknak tulajdonított, vagy ismeretlen szerzőségű munkákat sikerült azonosítani, néhány épület esetében az eddig nagy időintervallumban megadott építési időt pontosítani lehetett.

Elkészült Wéber Antal műveinek katalógusa, melyben az épületek és tervek legfontosabb adatai kerültek összegyűjtésre, a korábban publikált információkat korrigálni lehetett, a részletes kutatás alapján új adatok is napvilágra kerültek.

A disszertáció függelékében közölt katalógus tartalmazza a mai és az eredeti címeket, a jelenlegi helyrajzi számokat, melyek az azonosítást könnyítik meg. Közli a megbízót, az engedélyek kiadásának dátumát, az engedélyek számát, a foglalkoztatott kivitelezőket, az építés történetét. Az adatok után minden épületnél szerepel az épület részletes leírása, majd a historizmus építészeti formáinak elemzése, elsősorban a történeti előképekkel való kapcsolatot vizsgálva.

2. A történeti adatok és az elemzések összevetésével meg lehetett határozni Wéber Antal alkotói korszakait, melyek mind építészeti szempontból, mind az építési körülmények szerint elválnak egymástól.

Romantikus épületek (1852-1870)

A magyarországi romantikus világi építészetben a kastélyok szerepe a legjelentősebb mind mennyiségüket, mind a művészi formálást tekintve. A korai gótizálás időszakától kezdve folyamatosan épültek romantikus kastélyok az ország egész területén, a stílus megjelenése és színvonala az európai romantikus építészettel egyidejű és egyenrangú volt. Wéber Antal az 1850-es, 1860-as években tervezett kastélyokat Nagyhorcsópusztára Zichy Pálnak, Galántára és Sárosdra az Eszterházy-családnak, Vörösvárra Erdődy Istvánnak. Megbízói ebben az időszakban főnemesek, akik rokoni és közéleti kapcsolatban is álltak egymással. A kastélyok közös jellemzője a tömegforma additívítása, a látványban meghatározó elem a minden nézetből érvényesülő torony. A belső térsorolásban a bejárati főtengelyre felfűzött melléktengelyek után a reprezentatív szalonsor ismét merőlegesen

következik, Nagyhörcsökpusztánál kicsit terjengősebben, a vörösvári kastélynál szorosan összefogott rendben.

Stílusuk szerint a nagyhörcsökpusztai kastély gótizáló, a többi alkotás – a szarvasi Bolza-mauzóleumot is ideértve – inkább a Rundbogenstil körébe sorolható, határozottan erős orientalizáló jelleg figyelhető meg rajtuk. A díszítményeken – a festői megjelenés mellett – mindenhol határozottan felfedezhető a visszatérő elemekkel kialakított rendszer. A ma is álló kastélyok közül a vörösvári Erdődy-kastély a magyar romantika élvonalához sorolható alkotás.

Neoreneszánsz épületek (1869-1889)

A fővárosba költözve jelentősen megváltozott Wéber Antal megbízói köre, a szabadonálló kastélyok után elsősorban zártosuló telkek beépítésére kapott megbízást, határozottan elfordult a romantikus formálástól, klasszikusabb történeti idősakhoz fordult a korszellemnek megfelelően, neoreneszánsz stílusban alkotott.

Fővárosi magánépítkezések (1869-1881)

A kiegyezés után Budapest látványos fejlődésnek indult. A gazdasági konjunktúra magával hozta az építőipar fellendülését is, nem kis részben azért, mert a bérházépítés befektetési formaként is nagyon népszerű volt. Wéber Antal az 1870-es években elsősorban polgári magánmegrendelőknek dolgozott, bérházakat és villákat tervezett Budapest dinamikus fejlődő negyedeibe. Legismertebb munkái ebből az idősakból az Ádám-, a Szerb- és a Halász-ház, a Bellevue és az Erdődy-villa.

Minisztériumi megbízások idősaka (1881-1889)

1881-ben Wéber Antal a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium építésze lett, abban az idősakban, amikor – Trefort Ágoston minisztersége alatt – a Tudományegyetem nagyléptékű kiépítésére is sor került. Wéber tervei szerint épült meg az Orvoskar központi épülete, a Múzeum körúti Állat- és Ásványtani Intézet és számos kisebb alkotás. A fővárosi építkezések mellett, az 1880-as években folyamatosan fejlesztették a vidéki iskolahálózatot. Számos új elemi-, polgári- és reáliskola, baba- és tanítóképző épült meg. Míg az egyetemi épületeknél lehetőség volt a gazdagabb formálásra, felkészült mesterek végezték a kivitelezést, addig a

vidéki iskolák sokkal egyszerűbben és a helyi lehetőségek szerint készültek el.

3. Az épületek formai elemzésének kiindulópontja a historizmus neoreneszánsz stílusának a reneszánszsal való összehasonlítása volt, a részletképzéstől a kompozícióig. Bebizonyosodott, hogy egy ilyen, a történeti előképekre koncentrááló szemléletű megközelítés jó módszer lehet a historizáló alkotómódszerű építészet megértéséhez.

Wéber Antal fővárosi építészetét egyértelműen neoreneszánsznak nevezhetjük, a részletképzésben elsősorban a cinquecento római és észak-italiai elemeire támaszkodik, a reneszánszban gyakran alkalmazott megoldásokra. Az alkalmazott formai részletek és ezek összetétele – például egy ablakkeret esetében – olyan történeti formakincsre támaszkodik, ami a reneszánsz-kor építésze számára is alapkészletet jelentett. A reneszánsz formatárból a historizmus építészei legnagyobb részben olyan elemeket választottak, amelyek alkalmazása a reneszánszban is általános volt, kevés különleges megoldás került át a XIX. századba.

Alkotómódszerében a reneszánsz előképeket a primer formák szintjén pontosan veszi át, a homlokzati kompozícióba azonban egyedi ízlés és rend szerint illeszti be a részleteket. Építésze egyrészt intellektuális jellegű, a részletek egymáshoz és a kompozícióhoz való viszonya átgondolt, a belső rendszer minden esetben szigorú. Másrészt a szoros rendszeren belül az építészeti megformálás kreatív marad, és így kerüli el az unalmas száraz hatást.

Wéber Antal neoreneszánsz alkotói korszakában – amellet, hogy bizonyos, az egész historizmusra érvényes általános megállapítások végig helytállóak – a részlet- és kompozícióelemzés rövidebb részkorszakok elhatárolására is lehetőséget nyújt.

Az 1872-ben elkezdett Placht-ház, Bellevue-villa és a somogytárnócai Széchenyi-kastély hellén-reneszánsz jellegűek. Ez a részletképzésben elsősorban azt jelenti, hogy a falfelületek tagolásában megnő a pilaszterek szerepe és több antikizáló jellegű részletforma tűnik fel. Ezek az épületek gazdagabban díszítettek, ez a dekoráció azonban sűrűsége miatt szőnyegszerűvé válik. Ezeknél az épületeknél felmerül a berlini Karl Friedrich Schinkel, illetve a bécsi Teophil Hansen hatása.

Az 1870-es évek közepén tervezte azokat az épületeket, amelyek híressé és elismertté tették, ezek elsősorban a cinquecento részletformáival

alakítottak, az előképek hatása a kompozícióban is erőteljesebb. A Szerb-, Halász-, Ádám-házon és az Erdődy-villán a részletképzés gazdagabb, megnő az architektúrával szorosan összefüggő épületszobrászati díszek szerepe. Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár és a Szegei Ipar- és Kereskedelmi Bank jelentik az átmenetet a hellén-reneszánsz és az érett reneszánsz épületek között, ezen a kettőn egyrészt jelen van a pilaszteres tagolás, másrészt a plasztikus homlokzatalakítás részelemei az érett szakasz előkészítésének tekinthetők. Az érett neoreneszánsz épületekkel egyidőben épült Fuchs- és Neuwelt-ház, illetve a későbbi Fiókszólóház nem lépett túl az általános neoreneszánsz jellegzetességeken.

Az 1880-as évek kiemelkedő épületei részleteikben visszatérést mutatnak a hellén-reneszánsz időszakhoz, miközben az érett neoreneszánsz tanúságait is hordozzák. Az oktatási épületeken – nyilvánvalóan az építés körülményivel szoros összefüggésben – a formák egyszerűsödése figyelhető meg.

4. A historizáló alkotómódszerre koncentráló kutatás során fontos kérdésként vetődött fel, hogy a XIX. század építésze honnan és milyen mélységben ismerte a reneszánsz előképeket. Sikerült tétélesen felderíteni Wéber Antal könyvtárának egy jelentős részét.

Wéber Antal építész könyveinek egy részét a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vásárolta meg a Királyi József Múgyetem könyvtára számára 1880-ban. A Múgyetem Központi Könyvtárának leltárkönyve alapján pontosan azonosíthatóak voltak a kötetek. Az állomány legnagyobb részét meg is maradt a Központi Könyvtárban. Az anyag gerincét a különböző építészettörténeti témájú művek adják, az akkoriban ismert teljes történeti építészet tanulmányozható a könyvekből. Korszakonként végigtekintve az anyagon feltűnő az antik és a reneszánsz építészetet feldolgozó művek túlsúlya.

Az építészeti szakirodalom tekintetében az egyik legizgalmasabb kérdés, hogy az alkotót mely könyvek és hogyan befolyásolhatták a tervezésben, kimutatható-e az életmű, vagy legalább egy-egy épület tekintetében a kapcsolat a mintakönyv és a megvalósult forma között. Wéber Antal – és minden valószínűség szerint a korszak többi elsővonalbeli építésze – esetében a válasz nemleges. Munkásságában egyértelmű az itáliai reneszánsz előképek szerepe, de ez nem köthető konkrét könyvekhez, különösen nem mintakönyvekhez.

A Műegyetem számára megvásárolt köteteken túl ismerjük könyvtárának 1885-ben becsesebbnek tartott darabjait is. A listát végignézve feltétlenül megállapítható, hogy Wéber Antal 1880 után sem hagyott fel a könyvgyűjtéssel, Európa legjelentősebb periodikáit és a magyar szaklapokat továbbra is vásárolta, folyamatosan tájékozódott az építészet és stílus kérdéseiben. A korszak ismert közéleti szakkönyvtáraival való komparatív elemzés is az anyag korszerűségét bizonyította.

5. A disszertáció bemutatja Wéber Antal – korábban részleteiben nem feltárt – építészeti-közéleti tevékenységét.

Wéber Antal alapítója és 1873-tól haláláig aktív tagja volt a Magyar Mérnök- és Építészegyletnek. Számos olyan bizottságba delegálta az Egylet, amely valamely külső szerv kérésére alakult meg szakmai kérdések megvitatására. 1868-ban Pest város rendezési szabályzatát vizsgálták. A céhes rendszer megszűnésével nagyon fontos kérdés volt az építőmesteri jog szabályozása, az oklevelek kiállításával kapcsolatban Wéber Antal önálló indítványáról is tudomásunk van, tagja volt a viláckiállításokon való magyar részvételt előkészítő szervezeteknek is. Alapítója és résztulajdonosa volt az Építési Ipar című hetilapnak. Tagja volt annak a választmánynak, mely az általános pályázatok előnyét fogalmazta meg a minisztériumok számára, számos pályázat és terv bírálatában vett részt, mint az Egylet választmányi tagja és mint a pályázatok kiírói által meghívott magánépítész.

A főváros területén a városrendezési ügyeket – a Királyi Szépítő Bizottmány és az Építő Bizottmány után – az 1870. évi X. törvénycikk alapján a Fővárosi Közmunkák Tanácsa vitte. A Közmunkatanács munkájában Wéber Antal először mint az illetékes városi bizottság tagja, majd 1877-től 1887-ig mint a kormány által kinevezett, szavazati jogkörrel bíró tag vett részt.

Az építési engedélyezés első lépcsője a városi önkormányzat kebelében volt, az úgynevezett középítési hetes albizottság feladatáé. A középítési hetes albizottság saját soraiból az 1877-es alakuló ülésen Wéber Antalt választotta elnökül, aki 1886-ig töltötte be ezt a feladatot. 1873-tól a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja volt. 1880-ban a fővárosi törvényhatóság a fővárosi képzőművészeti bizottság tagjává választotta.

Wéber Antal építészete a magyar historizmusban -egyediség és érték

„Wéber minden művét egy közös jellemzet illeti meg: az antikok lelkiismeretes tanulmányán alapuló szigorú műgond, mely nála egy bizonyos egyéni fölfogás retortáján szűrődik keresztül.”(1879)

„Művészete olyan, mint ő maga, igaz, egyenes és nyílt, természetes és őszinte, ment minden mesterkéeltségtől, hogy egyénisége bélyegét minden épületére rányomja, önmagát nem ismétli, önmagán ép oly kevéssé követ el plagiumot, mint máson” (1889)

„...architektúrája nem az első pillantásra magkapó, behézelgő architektúra, a melyet ma modernnek mondanak (...) hanem komoly s mindig a klasszikus idomzatok és arányok alapján épül föl. Olyan, mint az ő egyénisége: mindig igaz és hasznos. (...) Az „egyen stylje” talán soha nem érvényesült jobban, mint a Weber művein, s ő élő bizonyítása annak a francia közmondásnak, hogy „le styl c’est l’homme””(1889)

„Első munkáin még a stilus jellemző világhírű példáinak, az olasz palotáknak hatása látszik. Azok inspirációja még teljes közvetlenséggel rajtuk van, a részletképzés sem tekinthető teljesen szabadnak azoktól. De minden újabb épülete hatalmas lépéssel halad az önállóság felé, s amint tehetségének szárnyai a gyakorlati tudástól is lendítve kibontakoznak, utolsó alkotásai megközelítik a tökéletes művészi koncepció legmagasabb fokát.” (1907)

„A 70-es években Ybl Miklós körül az azonos akarásúaknak, igen jóízűű építészeknek egész csoportja alakult ki. Ott volt közöttük Weber Antal, akinek legfinomabb alkotása a budapesti Váci-utcai szerb egyházközségi bérház. Találón mondották róla, hogy „Cato-i szigorúsággal” ragaszkodott Palladio szelleméhez.” (1937)

Wéber Antal romantikus alkotói korszakának értéke vitathatatlan, a nagyhorcsökpusztai és a vörösvári kastély a magyar romantika élvonalához tartoznak. Hasonló a helyzet az Ádám-, Szerb- és a Halász-házzal, melyek a fővárosi neoreneszánsz kiváló alkotásai. Ez utóbbiak egyedisége szembeűnő, a reneszánsz előképeket a XIX. században úgy tudta alkalmazni, hogy miközben megfelelt a kor igényeinek, sehol máshol nem látott formákat hozott létre. Építészete nyomán mégsem alakult iskola, vagy irányzat, egyszerűen azért, mert a stílus ideje járt le az 1880-as években.

A Wéber-féle neoreneszánsz talán legnagyobb értéke, hogy miközben a reneszánsz előképekhez fegyelmezetten viszonyul, építészete mégsem válik szárazzá, akadémikussá. A homlokzatok – a kortársak alkotásaihoz

viszonyítva – nagyon plasztikusak, a fény-árnyék játékot a párkányok finom alkalmazásán kívül oszlop-gerendás, vagy Palladio-motívumos elemekkel és az épületplasztika gazdag alkalmazásával éri el.

Wéber Antalt az teheti az utókor szemében is nagy építésszé, hogy az ismert, élvonalbeli alkotásokon túl kisebb költségvetésű, kevésbé egyedi műveinek minősége is folyamatos.

Az eredmények gyakorlati hasznosíthatóságának lehetőségei

A kutatás eredményeképpen a ma biztonsággal Wébernek tulajdonítható épületek száma másfélszerese a korábban ismertnek. Az épületek listáját az építés körülményeit, korabeli tervanyagot és a vonatkozó bibliográfiát felsoroló, majd az épületet történetét és jelenlegi állapotát is ismertető katalógus áll rendelkezésre. A munkának ezen része kiindulópontul szolgálhat az örökségvédelem számára egy-egy megvalósuló műemlékhelyreállítás tudományos megalapozásához. Az összegyűjtött adatok segítségével lehetnek a korszakot tipologikus, vagy topografikus szemlélettel közelítő kutatók számára is adattárként.

Az adattáron alapuló elemzés, a reneszánsz előképek feltárása elsősorban az újabb monografikus kutatások számára lehet hasznos, összehasonlítási alapként. További életművek ilyen szemléletű elemzése közelebb viheti a kutatást a historizáló alkotómódszer pontosabb megértéséhez. Még pontosabban elhatárolhatóvá válik az előképek választása tekintetében is az egyedi ízlés az általános tendenciáktól.

Az építészeti szakirodalom kutatásában a XIX. század második fele egyelőre feltáratlan terep az építészettörténészeknek. Számos kiadványt, folyóiratot, könyvet ismerünk az időszakból, de ezek elterjedtsége az építészek magánkönyvtáraiban ismeretlen. Bizonyos kötetek ex-libriseiből ismerjük a régebbi tulajdonosokat, de nem tudható a vásárlás időpontja, így a frissesség, vagy elavultság kérdése nem dönthető el.

Wéber Antal könyvtárának két feltárt listája – a Műegyetem számára 1880-ban megvásárolt darabok és az 1885-ben becsesebbnek tartott tételek – a további kutatásokhoz összehasonlítóként hasznosíthatók.

A szerző publikációi a XIX. század építészettörténetének köréből

Ybl Miklós életrajza és építészete. In: *Ybl Miklós*. szerk.: Gerle János, Marótyz Kata. Holnap Kiadó, Budapest, 2002.
könyvfejezet

The Erdődy-castle in Vörösvár In: *Periodica Polytechnica*. (megjelenés alatt)
idegen nyelvű lektorált cikk

A vörösvári Erdődy-kastély. In: *A főteli templom és a romantika építészete*. szerk.: Buda Attila, Ritoók Pál. Terc, Budapest, 2007. (másodközlés, megjelenés alatt)
cikk szerkesztett könyvben

Effects on the Florentine Renaissance on the Architecture of Historicism of Budapest. In: *Rehabilitation of Suburban Areas Brozzi and le Piagge Neighbourhoods – Urban Renewal and Cultural Heritage Preservation in Europe*. edit: Iacopo Zetti, Shira Brandt, Università degli Studi di Firenze, BME Építészettörténelmi és Műemléki Tanszék, Budapest, 2005.
idegen nyelvű cikk szerkesztett könyvben

Wéber Antal könyvtára - Adalék a XIX. századi magyar építészeti szakirodalom kutatásához. In: *Építés- Építészettudomány*. 2006. XXXIV. Nr.:1-2.
lektorált cikk

Mintakövetés és invenció a XIX. század második felének budapesti építészetében. In: *Építés- Építészettudomány*. 2005. XXXIII. Nr.:1-2.
lektorált cikk

Homlokzatok illeszkedése a XIX. század második felében Budapesten. In: *Történelmi épületek felújításának kompatibilitás-kérdései*. Tusnád, Románia, 2002.

150 éve született Alpár Ignác. elektronikus publikáció In: *Architectura Hungariae*. 2005. VII. évfolyam 1. szám (<http://arch.et.bme.hu>)
elektronikus publikáció